

Navigating the Employer-Employee Relationship 2 Paying Workers on Time

Rabbi Jonathan Ziring; jjziring@migdalbatorab.org

Resources:

- *By the Sweat of Your Brow: Reflections on Work and the Workplace in Classic Jewish Thought*, David J. Schnall – Overview of many topics. In this context, he places this law as part of a chapter on “employee as shareholder”
- *Talmud Study, Ethics And Social Policy: A Case Study In The Laws Of Wage-Payment As An Argument For Leo-Lamdanut*, by Chaim N. Saiman
- The Hafetz Hayim on Delayed Wages: Towards a Modernization of Halakhic Labour Law? / הלנת שכר בפסיקת החפץ Benjamin Brown לקראת מודרניזציה של דיני העבודה ההלכתיים
- *Olamot.net* on ביומו תתן שכרו
- דיני עבודה במשפט העברי : עם נספח דיני העבודה באנגליה ובישראל / שילם ורהפטיג
- אהבת לחסד לחפץ חיים
- פתחי חושן לר' ישעיה בלוי

1. ויקרא י"ט:ג

(יג) לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזַל לֵאֲתֵלֶיךָ פְּעֻלַת שָׂכִיר אֲתָךְ עַד־בֹּקֶר:

Leviticus 19:13

(13) You shall not defraud your fellow. You shall not commit robbery. The wages of a laborer shall not remain with you until morning.

2. דברים כ"ד:ד-ט"ו

(יד) לֹא־תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיד אוֹ מִגֵּר אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: (טו) בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרְוֹ וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאֶלְיוֹ הוּא נֶשֶׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא אֵלָיֶךָ אֱלֹהִים וְהָיָה בֶן־חַטָּא: {ס}

Deuteronomy 24:14-15

(14) You shall not abuse a needy and destitute laborer, whether a fellow countryman or a stranger in one of the communities of your land. (15) You must pay him his wages on the same day, before the sun sets, for he is needy and urgently depends on it; else he will cry to the LORD against you and you will incur guilt.

Basic Rationales

3. רמב"ן על דברים כ"ד:ט"ו:א'

(א) וטעם ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש על דרך הפשט ביאור ממה שנאמר בתורה (ויקרא יט יג) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר כי דרך הכתובים לדבר בהוה והמנהג לשכור הפועל ביום אחד ולערב הוא יוצא טרם בא השמש ויצוה הכתוב לפרעו ביומו בהשלים מלאכתו מיד ושלא תבוא עליו השמש כדי שיקנה בשכרו לו ולאשתו ולבניו מה שיאכלו בלילה כי עני הוא כרובי הנשכרים ואל השכר הזה הוא נושא נפשו שיקנה בו מזון להחיות נפשו ילמד אותנו בכאן כי מה שאמר בתורה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר הכונה בו שתפרענו ביומו שאם לא תפרענו בצאתו ממלאכתו מיד הנה ילך לביתו וישאר שכרו אתך עד בקר וימות הוא ברעב בלילה וכן כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו במה ישכב (שמות כב כו) יזכיר טעם המצוה ברובי הלאוין ורבותינו פירשו (ב"מ קי) כי הכתוב בתורה עד בקר בשכיר יום ושב לבאר בכאן דין שכיר לילה והנה לכל אחד זמן לפרעון שנים עשר שעות והוא האמת בקבלה והנאות בטעם נכון:

Ramban on Deuteronomy 24:15:1

(1) IN THE SAME DAY THOU SHALT GIVE HIM HIS HIRE, NEITHER SHALT THE SUN GO DOWN UPON IT. The meaning thereof by way of the plain sense of Scripture is that this explains what is stated in the Torah, *the wages of a hired servant shall not abide with thee all night until the morning*, for it is the manner of verses to speak of the common occurrence, and the custom is to hire a laborer for one day and for him to leave toward evening before sunset. And so Scripture commands [the employer] to pay him during his day as soon as he finishes his work, and that the sun should not set upon him [before he is paid], in order that he should be able to purchase with his wages what he, his wife, and his children, need to eat at night, for he is poor as are most of those who hire themselves out for the day, he has staked his life upon this wage to buy with it food to sustain his life. Thus he teaches us here that the intent of what He said in the Torah, *the wages of a hired servant shall not abide with thee all night until the morning* is that you pay him during his day, for if you do not pay him when he leaves his work, he will go home and his wage will be left with you until morning and he may die of hunger at night. In a similar way is the verse, *for that is his only covering, it is his garment for his skin; wherein shall he sleep?* It states the reason for the commandment in most of these prohibitions. And our Rabbis have explained that the verse [*the wages of a hired servant shall not abide with thee all night*] until the

morning applies to a day-worker [who departs from work at sundown; the time for paying him his wages is the entire night, and this law is not violated before daybreak]. Then he reverted to explain here the law of a man who is hired for night-work [whose departure from work is at daybreak and the time for paying his wages is the whole day and the law is not violated until sundown]. Thus for each one, there is a twelve hour deadline for payment. This is the truth as received by tradition and is appropriate with correct interpretation.

4. בכור שור, ויקרא י"ט:ג'ב'

שא[ו]מר לו: לא אשלם לך עד חמשה ימים, ואין לך גזל גדול מזה, שאין לו מה לאכל, ואליו הוא נושא את נפשו, ובאלו לא שיק שבועה שהרי הוא מודה:

5. ספר החינוך תקפ"ח

(ב) משרשי המצוה. מה שמבאר בכתוב, כי כל שכיר ברב צריך לשכרו למזונותיו, על כן אין ראוי לאחר לו מזונותיו, וכענין שכתוב כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו, ופרשו זכרונם לברכה (שם קיב, א) על השכר הזה עלה בכבש ונתלה באילן, והאל בחסדיו צונו ללמד נפשנו במדת החמלה והחסד, ונשלים לכל בריה חקה בעת הצורך, למען נזכה ונכשר לקבל טובו, כי חפץ לעשות חסד הוא, כמו שכתבתי הרבה פעמים.

Sefer HaChinukh 588

(2) What is elucidated in the verse is from the roots of the commandment - as, in general, every wage-worker needs his wage for his sustenance. Therefore, it is not fitting to delay his sustenance; and like the matter that is written, "for he is needy and urgently depends on it." And they, may their memory be blessed, explained (Bava Metzia 112a) [that] for this wage did he go up the ramp and suspend himself in the tree. And God, in His kindnesses, commanded us to train ourselves in the traits of mercy and kindness, and that we should bring the required portion to every creature in his time of need, in order that we merit and receive His goodness - as He is One who desires to do good, as I have written many times.

6. אור החיים על ויקרא י"ט:ג'א'

(א) לא תעשוק וגו'. הכונה, להיות שצוה ה' על נוטל ממון חבירו שלא בידיעתו, אל יאמר אדם שלא הקפיד אלא בדרך גניבה אבל גזילה ועושק אשר ידע האדם בהם אין אזהרה, לזה חזר לצוות גם על נוטל ממון חבירו בידיעתו כאונם, ולא גזילת ממון בהחלט לבד אלא אפילו עקבת ממון שכיר אסור.
(ב) וטעם אומרו רעך, נתכוון לשלול טענת היותו ריעו ובאמצעות זה יתן יד בממונו ויאמר כרע כאח לו בינו לבין עצמו ימחול לו ולא יחפץ להענישו, ולצד שאין באזהרה זו אלא משום דברים שבין אדם לחברו, כשהוא מוחל אין עון, לזה אמר לא תעשוק את רעך:

Or HaChaim on Leviticus 19:13:1

(1) "Do not oppress your fellow Jew." After the Torah had forbidden the acquisition of someone else's money through theft a person might conclude that the Torah's objection is only to thievery and not to other ways of appropriating something which is rightfully someone else's. This is why the Torah had to outlaw the obtaining of money by someone exploiting his position of strength vis-a-vis a person whose social or financial position places him at a disadvantage. The prohibition includes withholding wages of a labourer even only for one night.

(2) The reason the Torah describes the injured party as רע, a colleague or friend, is to warn us not to presume on the other party's friendship towards us to shortchange them in what is due to them. One must not play loose with a friend's money because he is one's friend and presumably will not voice his objection for the sake of preserving the friendship. The word את רעך is justified seeing the subject is one which involves only people, not G'd directly. Moreover, if the friend forgives the harm done to him such behaviour is not considered a sin vis-a-vis G'd.

7. שני לוחות הברית, תורה שבכתב, ספר ויקרא, דרך חיים, קדושים כ"ה

(כה) שלא לאחר פעולת שכיר, שנאמר (ויקרא יט, יג) ולא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. טעם מצוה זו, לפי שהקב"ה מזמן פרנסת ברואיו וגזר שפועל זה יאכל אותו היום משכירתו, וזה שלא נתן לו שכירתו חלל גזירת המלך, והמלאך הממונה על אותו יום מקרבו לפני יוצר כל ודן אותו כמי שעבר על גזירת המלך (הגה"ה, שנראה ככופר בשכר ועונש, שאלו היה מאמין היה נותן לו שכרו דמדה כנגד מדה לא בטל לעולם) ומדת לילה יערער עליו ויבקר פנקסו, ויענש עונש נפש דכתיב (עי' דברים כד, טו) כי אליו הוא נושא את נפשו, לכך לא ילין פעולת שכיר אתך עד בוקר:

Shenei Luchot HaBerit, Torah Shebikhtav, Sefer Vayikra, Derekh Chayim, Kedoshim 25

(25) The reason one is not allowed to delay paying wages to a day laborer till the morning following (19,13) is that G-d arranges sustenance for each of His creatures and the laborer in question was allocated these wages by G-d to use them for his food supply this very day. By denying him access to this the employer effectively interfered with G-d's decree and the angel appointed to oversee allocation of sustenance on that day will turn into an accuser against the employer in question. He will be judged as having transgressed a Royal decree. The domain which will judge the employer is the attribute of night, [an attribute applying justice rigorously. Ed.] The Torah (Deut. 24,15) describes the state of mind of the laborer in question in the words: "ואליו הוא נושא את נפשו" And his life depends on it."

(ט) ומפני שיש לחשוב ולמה לא יהיה נפרע מיד על שכרו, כיון שאתה אומר 'שכר הרבה נותנים לך', ודבר זה משפט השכירות, שמיד שהגיע השכירות צריך לשלם. וזה הטעם שאמרה תורה לשלם הפועל* ביום המלאכה, ועובר על* בל תלין (ויקרא יט, יג), וגם על "ביומו תתן שכרו" (דברים כד, טו), ואין חילוק בין עני ובין עשיר. והקובע זמן לחבירו לשלם, אם עובר הזמן, אין כאן דבר איסור. אבל ענין השכירות מפני שנמשך אחר הפעולה, כי הפועל הוא עמל ומתנועע, וכל עמל ותנועה הוא בא אל המנוחה וההשלמה בסוף העמל. והתשלומין והפרעון הוא המנוח וההשלמה אשר מגיע אליו בסוף, כי בשביל זה היה עמל ומתנועע, בשביל התשלומין, ולפיכך אם אינו משלם עובר בלאו. מה שאינו כך אם מכר לו ביתו, ואינו נותן לו הדמים, שכל זה לא שייך כאן*, שלא היה כאן עמל. רק אצל הפועל, שהיה כאן עמל*, וראוי אליו התשלומין שהוא בסוף העמל, ולפיכך היה ראוי להיות לאדם התשלומין מיד.

(ט) או יאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו', על פי מה שאמרו חז"ל (קידושין לט:): שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ושמעתי בשם אבי ז"ל שהקשה, והא כתיב (ויקרא יט יג) לא תלין פעולת שכיר, ותירץ שעל פי הדין (ש"ע חו"מ ס' שלט ס"א) השוכר על ידי שליח אינו עובר, אם כן לפי זה שהתורה ניתנה על ידי משה אינו חייב על לא תלין, אמנם כ"ז בשאר התורה אבל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (מכות כד.) ולא על ידי שליח, אם כן יהיה חייב בלא תלין, וע"ז אמר הכתוב ראה אנכי נותן וגו', ר"ל אני נותן שכר בעבור אנכי שנתתי בעצמי, וחייב אני ליתן בעולם הזה עכ"ד ז"ל. ובזה ניחא מאמר חז"ל (קדושין לט:): שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

Central Sugya

(יב) אֶחָד שֶׁכָּר אָדָם וְאֶחָד שֶׁכָּר בְּהֵמָה וְאֶחָד שֶׁכָּר כְּלִים, יֵשׁ בּוֹ מְשׁוּם (דברים כד) בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ מְשׁוּם (ויקרא יט) לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שֹׂכֵר אֶתְךָ עַד בֹּקֶר. אִימַתִּי, בְּזִמְנֵן שֶׁתִּבְעוּ, לֹא תִבְעוּ, אֵינּוּ עוֹבְרֵי עָלָיו. הַמְּחַהּ אֶצֶל חֲנוּנִי אוֹ אֶצֶל שְׁלַחְנִי, אֵינּוּ עוֹבְרֵי עָלָיו. שֹׂכֵר, בְּזִמְנֵנוּ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, עֵבֶר זִמְנֵנוּ אֵינּוּ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל. אִם יֵשׁ עֲדִים שֶׁתִּבְעוּ, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל. גֵּר תוֹשֵׁב יֵשׁ בּוֹ מְשׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ, וְאֵין בּוֹ מְשׁוּם לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שֹׂכֵר אֶתְךָ עַד בֹּקֶר:

Mishnah Bava Metzia 9:12

(12) **Whether referring to a person's wages that he receives or the renting of an animal or the renting of utensils, are all subject to the prohibition of: "On the same day you shall give him his wages" (Deuteronomy 24:15), and are subject to the prohibition of: "The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning" (Leviticus 19:13). When does he transgress these prohibitions? He transgresses them when the one owed the money claimed the payment from him. If he did not claim his payment from him the other does not transgress the prohibitions. If the one who owes the money transferred his payment by leaving instructions with a storekeeper or with a money changer to pay him, he does not transgress the prohibitions. The mishna discusses other related *halakhot*: If a hired laborer requests payment at the proper time and the employer claims he already paid him, the laborer takes an oath that he did not receive his wages and then takes the wages from the employer. If the time had passed, he does not take an oath and take the wages. If there are witnesses who testify that he claimed the money from him at the proper time, he takes an oath and takes the money. One who hires a gentile who resides in Eretz Yisrael and observes the seven Noahide mitzvot [*ger toshav*] is subject to the prohibition of: "On the same day you shall give him his wages," but is not subject to the negative mitzva of: "The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning."**

A. Time Frame

מתני'... שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום: גמ' ת"ר מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה ת"ל (ויקרא יט, יג) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום שנאמר (דברים כד, טו) ביומו תתן שכרו ואימא איפכא שכירות אינה משתלמת אלא בסוף

MISHNA: ... A day laborer collects his wages from his employer **all night** following his work shift. A **night laborer** collects his wages **all the following day**, while an **hourly laborer** collects his wages **all night and all day**. With regard to a **weekly laborer**, a **monthly laborer**, a **yearly laborer**, or a **laborer** for a Sabbatical cycle of seven years, if he **left** upon the completion of his work **in the day**, he collects his wages **all day**; if he **left at night**, he collects his wages **all night and all day**. **GEMARA:** The Sages taught: From where is it derived concerning a day laborer that he collects his wages **all night**? The verse states: "The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning" (Leviticus 19:13). This indicates that he must pay him by the morning, and he has therefore not transgressed the prohibition of delaying the payment of wages until that time. **And from where** is it derived concerning a **night laborer** that he collects his wages **all day**? **As it is stated:** "On the same day you shall give him his wages" (Deuteronomy 24:15). The Gemara asks: **But why not say the opposite**, i.e., that a night laborer may be paid all night, while a day laborer receives his wages all day? The Gemara responds: **The obligation to pay a person's wage** is incurred **only at the end** of the period for which he was

hired.

B. *After the first time-period*

ת"ר ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך איני יודע שעד בקר מה ת"ל עד בקר מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד מכאן ואילך מאי אמר רב עובר משום בל תשהא אמר רב יוסף מאי קראה (משלי ג, כח) אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך

The Sages taught: From the indication of that which is stated in the verse: **"The wages of a hired laborer shall not remain with you all night [lo talin],"** do I not know that this means: **"Until the morning,"** as this is the meaning of: **"Remain with you all night [talin]"**? **Why must the verse state: "Until the morning"?** It teaches that he transgresses the prohibition of withholding payment **only until the first morning alone**, but does not transgress this prohibition another time for any further delay. The Gemara asks: **From that point forward, what is the halakha?** **Rav said:** Although one no longer transgresses the prohibition of delaying payment of wages, one **violates the prohibition of: Do not delay**, by delaying his wages. **Rav Yosef said:** **What is the verse from which it is derived?** **"Do not say to your neighbor: Go and come again, and tomorrow I will give, when you have it with you"** (Proverbs 3:28).

C. *Hired Indirectly*

ת"ר האומר לחבירו צא שכור לי פועלים שניהן אין עוברין משום בל תלין זה לפי שלא שכרן וזה לפי שאין פעולתו אצלו היכי דמי אי דאמר להו שכרכם עלי שכרו עליו הוא דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנה אותו לא צריכא דאמר להו שכרכם על בעל הבית יהודה בר מרימר א"ל לשמעיה זיל אגיר לי פועלים ואימא להו שכרכם על בעל הבית מרימר ומר זוטרא אגרי להדדי אמר רבה בר רב הונא הני שוקאי דסורא לא עברי משום בל תלין מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי אבל משום בל תשהא ודאי עובר

The Sages taught: Concerning one who says to another: **Go out and hire workers for me, both of them do not violate the prohibition of delaying** payment of wages if they fail to pay immediately. **This one**, the employer, is exempt **because he did not hire them** himself, and strictly speaking they are not his hired workers. **And that one**, the middleman, is exempt **because his work is not performed for him**. The Gemara asks: **What are the circumstances** of this case? **If the middleman said to them: Your wages are incumbent upon me, his wages are indeed upon him**, as the one who hired the workers bears full responsibility. **As it is taught** in a *baraita*: With regard to **one who hires a laborer to perform work in his own field, and the employer inadvertently showed the laborer a field belonging to another** in which he should work, the employer **must give the laborer his full wages; and** in addition, the employer **goes back and takes from the owner** of the field in which he worked the value of **the benefit** that owner **received from the laborer**. The employer is entitled to claim from the owner of the field the profit that owner gained from the work, but not the entire wages of the laborer. This indicates that one who says: Your wage is incumbent upon me, is responsible for the arrangement. The Gemara explains: **No**, it is **necessary** to state this *halakha* **where the middleman said to them:** The obligation to pay **your wages** is incumbent **upon the employer**, in which case they share responsibility for the payment and neither violates the prohibition. The Gemara relates: **Yehuda bar Mareimar would say to his attendant: Go hire workers for me and say to them: Your wages are upon the employer.** Yehuda bar Mareimar instructed the attendant to do this in order to avoid violating the prohibition of delaying payment of wages. **Mareimar and Mar Zutra would hire workers for each other** for the same reason. **Rabba bar Rav Huna said:** **Those marketplace workers of Sura do not violate the prohibition** by Torah law **of delaying** payment of wages, in the event that they do not pay their employees immediately. This is because everyone **knows that they rely on the market day** to earn their money, and the employees are aware that they will not be paid on the same day that they worked. **But he certainly violates the prohibition** by rabbinic law **of: Do not delay**, if he withholds payment any later than the market day

D. *Day vs Night Workers*

שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום: אמר רב שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה ושמואל אמר שכיר שעות דיום גובה כל היום ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום תנן שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום תיובתא דרב אמר לך רב לצדדין קתני שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה תנן היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יוצא ביום גובה כל היום יוצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום אמר לך רב תנאי היא דתניא שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה דברי ר' יהודה ר"ש אומר שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום

. § The mishna teaches that **an hourly laborer collects his wages all night and all day**. **Rav says:** **An hourly laborer** who worked **by day** collects his wages **all that day**, while **an hourly laborer** who worked **by night** collects his wages **all that night**. **And Shmuel says:** **An hourly laborer** who worked **by day** indeed **collects his wages all that day**, but **an hourly laborer by night** collects his wages **all that night and all the following day**. **We learned** in the mishna: **An hourly laborer**

collects his wages **all night and all day**. This is apparently a **conclusive refutation of Rav**. The Gemara answers: **Rav** could have **said to you** that **he teaches** the mishna **disjunctively** in the following manner: **An hourly laborer by day collects his wages all day**, while **an hourly laborer by night collects his wages all night**. **We learned** in the mishna: **If he was a weekly laborer, a monthly laborer, a yearly laborer, or a laborer for a Sabbatical cycle of seven years, if he left upon the completion of his work in the day, he collects his wages all day; if he left at night, he collects his wages all night and all day**. This indicates that one who finishes his work at night can be paid throughout the following day as well. The Gemara replies: **Rav** could have **said to you** that it is a dispute between *tanna'im*, as it is taught in a *baraita*: **An hourly laborer by day collects his wages all day, while an hourly laborer by night collects his wages all night; this is the statement of Rabbi Yehuda. Rabbi Shimon says: An hourly laborer by day collects his wages all day, while an hourly laborer by night collects his wages all night and all day.**

E. *How many prohibitions are violated?*

מכאן אמרו כל הכובש שכר שכיר עובר בה' שמות הללו ועשה משום (ויקרא יט, יג) בל תעשוק את ריעך ומשום (ויקרא יט, יג) בל תגזול ומשום (דברים כד, יד) בל תעשוק שכיר עני ומשום (ויקרא יט, יג) בל תלין ומשום (דברים כד, טו) ביומו תתן שכרו ומשום (דברים כד, טו) לא תבא עליו השמש הני דאיכא ביממא ליכא בליליא דאיכא בליליא ליכא ביממא אמר רב חסדא שם שכירות בעלמא

The *baraita* continues. **From here** the Sages **stated: Anyone who withholds the wages of a hired laborer violates these five negative prohibitions and one positive mitzva**. He violates the prohibition of: **“Do not oppress your neighbor”** (Leviticus 19:13), **and the prohibition of: “Do not steal”** (Leviticus 19:13), **and the prohibition of: “You should not oppress a hired laborer who is poor”** (Deuteronomy 24:14), **and the prohibition of delaying payment of wages** (Leviticus 19:13), **and he has not fulfilled the positive mitzva of: “On the same day you shall give him his wages”** (Deuteronomy 24:15), **and he has violated the prohibition of: “The sun shall not set upon him”** (Deuteronomy 24:15). The Gemara asks: But these five prohibitions do not all take effect at the same time, since **those that are applicable by day are not in effect by night**, while those **that are applicable by night are not relevant by day**. How can he be in violation of them all? **Rav H̄isda said:** It means **merely** that **the general concept** of withholding the **wages** of a hired laborer includes all these prohibitions and one positive mitzva.

F. *The importance of claiming*

מתני' אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה ואחד שכר כלים יש בו משום (דברים כד, טו) ביומו תתן שכרו ויש בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר אימתי בזמן שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו המחמה אצל חנוני או אצל שולחני אינו עובר עליו שכיר בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו אינו נשבע ונוטל אם יש עדים שתבעו (בזמנו) הרי זה נשבע ונוטל גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר: גמ' מני מתני' לא תנא קמא דמאחזק ולא רבי יוסי ברבי יהודה מאי היא דתניא

MISHNA: Whether referring to a person's wages that he receives **or the renting of an animal or the renting of utensils**, are all **subject to the prohibition of: “On the same day you shall give him his wages”** (Deuteronomy 24:15), **and are subject to the prohibition of: “The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning”** (Leviticus 19:13). **When** does he transgress these prohibitions? He transgresses them **when** the one owed the money **claimed** the payment from **him**. If he **did not claim** his payment from **him** the other **does not transgress** the prohibitions. If the one who owes the money **transferred his** payment by leaving instructions **with a storekeeper or with a money changer** to pay him, **he does not transgress** the prohibitions. The mishna discusses other related *halakhot*: If a **hired laborer** requests payment **at the proper time** and the employer claims he already paid him, the laborer **takes an oath** that he did not receive his wages **and then takes** the wages from the employer. If **the time had passed**, he **does not take an oath and take** the wages. **If there are witnesses** who testify that he **claimed** the money from **him** at the proper time, he **takes an oath and takes** the money. One who hires a **gentile who resides in Eretz Yisrael and observes the seven Noahide mitzvot [ger toshav]** is **subject to the prohibition of: “On the same day you shall give him his wages,”** but is not subject to the negative mitzva of: **“The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning.”**

G. *Poor and Rich*

ות"ק האי כי עני הוא מאי עביד ליה ההוא מיבעי להקדים עני לעשיר ורבי יוסי ברבי יהודה ההוא מלא תעשק שכיר עני ואביון נפקא ות"ק חד להקדים עני לעשיר וחד להקדים עני לאביון וצריכא דאי אשמעינן אביון משום דלא כסיף למתבעיה אבל עשיר דכסיף למתבעיה אימא לא ואי אשמעינן עשיר משום דלא צריך ליה אבל אביון דצריך ליה אימא לא צריכא

And with regard to the first *tanna*, who does not address this verse of: **“For he is poor,”** what does he **do with it?** The Gemara answers: **That** verse is **necessary to give precedence to a poor person over a wealthy person** if the employer does not have enough money to pay all his workers. **And** how does **Rabbi Yosei, son of Rabbi Yehuda**, derive that *halakha*?

In his opinion that *halakha* is derived from: “You shall not oppress a hired laborer who is poor and needy” (Deuteronomy 24:14). The Gemara asks: **But** if so, why does the first *tanna* require another verse? The Gemara explains: He maintains that **one** verse serves to **give a poor person precedence over a wealthy person**, while the other **one** serves to **give a poor person precedence over a destitute person**, i.e., a complete pauper who owns nothing. The Gemara adds: **And** both verses are **necessary**, as had the Torah taught us only that a poor person comes before one who is **destitute** one could have said that this is **because** a destitute person is **not ashamed to demand** his money; he is so needy he is not embarrassed to ask for money. **But** with regard to a **wealthy person, who is ashamed to demand** his wages, one might say that a poor person does **not** receive precedence over him. **And** conversely, had the Torah taught us only that this *halakha* applies to a **wealthy person** one could have said that it is **because** he **does not need** his wages right away, **but** with regard to a **destitute person, who does need it** immediately, say that it does **not** apply. It was therefore **necessary** for both verses to be stated. The Gemara asks: **And** with the regard to the ruling of the *tanna* of our mishna, **whichever way you** look at it, it requires clarification....

H. *Quantity, Danger*

ורבי יוסי ברבי יהודה האי לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר מאי עביד ליה מיבעיא ליה לכדרב אסי דאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים עובר משום כל תלין ואידך מואליו הוא נושא את נפשו נפקא דבר המוסר נפשו עליו ואידך ההוא מיבעי ליה לכדתניא (דברים כד, טו) ואליו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו דבר אחר ואליו הוא נושא את נפשו כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ממנו

The Gemara asks: **And** what does **Rabbi Yosei, son of Rabbi Yehuda, do with this** verse: “The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning”? The Gemara answers: It is **necessary for him for that which Rav Asi** teaches, as **Rav Asi** says: **Even** if one hired the laborer to harvest only one cluster of grapes for him, one violates the prohibition of **delaying** payment of wages. The Gemara asks: **And** from where does the other Sage, i.e., the first *tanna*, derive this *halakha*? The Gemara answers: He **derives** it from the phrase: “**For he sets his soul upon it**” (Deuteronomy 24:15). This indicates that one is liable for delaying the payment of wages due for any work; as a laborer obligates himself to perform the work, it is **something for which he gives his soul**. The Gemara asks: **And** what does the other Sage, the second *tanna*, derive from this verse? The Gemara responds: **That** verse is **necessary for that which is taught** in a *baraita*. The expression “**for he sets his soul upon it**” explains why one must be so precise when paying a laborer his wages: **For what** reason did this laborer **ascend on a tall ramp or suspend himself from a tree and risk death to himself?** Was it **not for his wages?** How, then, can his employer delay his payment? **Alternatively**, the words “**for he sets his soul upon it**” teach that concerning **one who withholds the wages of a hired laborer**, it is **as though he takes his soul from him**.

I. *Source for the “claiming requirement”*

אימתי בזמן שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו: ת”ר לא תלין פעולת שכיר יכול אפילו לא תבעו ת”ל אתך לדעתך יכול אפי’ אין לו ת”ל אתך שיש אתך יכול אפי’ המחיה אצל חנוני ואצל שולחני ת”ל אתך ולא שהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני:

§ The mishna teaches: **When** does he transgress these prohibitions? He transgresses them **when** the one owed the money **claimed** the payment from **him**. If he **did not claim** his payment from **him**, the other **does not transgress** the prohibitions. **The Sages taught:** With regard to the verse: “The wages of a hired laborer shall not remain with you all night until the morning” (Leviticus 19:13), one **might** have thought that he should be liable **even** if the laborer **did not claim** his wages from **him**. **The verse states “with you,”** meaning the prohibition is not transgressed unless it is **with your knowledge** and consent that you have not paid him. But if he did not even request his wages yet, the prohibition has not been violated. Furthermore, one **might** have thought that the employer is liable **even** if he **does not have** the money to pay him. Therefore, **the verse states “with you,”** indicating that **there is money with you**. One **might** have thought that **even** if the employer **transferred** his payment to a storekeeper or to a money changer, he still violates the prohibition of delaying payment of wages. Therefore, **the verse states “with you,”** indicating that it applies only if the payment is your obligation, **but not if he transferred it to a storekeeper or to a money changer**, as then the payment of the laborer’s wages is no longer his responsibility.

J. *Work by time or project*

בעו מיניה מרב ששת קבלנות עובר עליו משום כל תלין או אין עובר משום כל תלין אומן קונה בשבח כלי והלואה היא או אין אומן קונה בשבח כלי ושכירות היא אמר להו רב ששת עובר ...

The Sages **inquired of Rav Sheshet:** If the laborer worked as a **contractor**, who is paid for a completed job rather than by the hour, does the employer **violate** the prohibition of **delaying** payment of wages or does he **not violate** the prohibition of

delaying payment of wages? The resolution to this inquiry depends on how a craftsman's wages are classified. Does a **craftsman**, who is a type of contractor, **acquire** ownership rights **through enhancement of the vessel**? This would mean that the craftsman is considered to have acquired the vessel through his work, which enhances its value, and it remains in his possession until he returns it to the owners, who are then considered to have purchased the enhanced item from him. **And** accordingly, his payment is akin to a **loan** in that it will not be subject to the prohibition of delaying the payment of wages. **Or** perhaps a **craftsman does not acquire** ownership rights **through enhancement of the vessel**, and the obligation of the owner to pay him is similar to the obligation to pay wages to any laborer, in which case the money is classified as a **wage**, and is subject to the prohibition of delaying wages. **Rav Sheshet said to them:** He does **violate** the prohibition....

K. *The continuation of the Talmud deals with the issue of vows*

12. שלחן ערוך חושן משפט של"ט

- (א) לתת שכר אדם בהמה וכלים בזמנו ומתי זמנו. ובו "א סעיפים:
 מצוה לתת שכר שכיר בזמנו ואם אחרו עובר בלאו אחד שכר אדם או בהמה או כלים אבל על שכר קרקע יש מי שאומר שאינו עובר:
 (ב) כל הכובש שכר שכיר כאלו נוטל נשמתו ועובר בחמשה לאוין ועשה:
 (ג) איזהו זמנו שכיר יום יש לו זמן ליתנו לו כל הלילה לא נתנו לו עובר עליו בבקר משום בל תלין שכיר לילה זמנו ליתנו לו כל היום לא נתנו לו עובר עליו בערב משום ביומו תתן שכרו: הגה ופועלים דידן שאין עושין מלאכה עד הלילה כיון ששקעה עליו חמה עובר עליו משום ביומו תתן שכרו ואם עשה מלאכה עד הלילה יש לו זמן כל הלילה אע"פ שלא שכרו (בפירוש כן ודאי) אדעתא דהכי אגריה (נ"י בשם תוספת פ' המקבל):
 (ד) שכיר שעות אם כלה שכירותו ביום יש לו תשלום כל אותו יום אם כלה בלילה יש לו תשלום כל אותו הלילה:
 (ה) שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל אותו היום יצא בלילה גובה כל אותו הלילה:
 (ו) נתן טליתו לאומן לתקנה בקבלנות וגמרה כל זמן שהטלית ביד האומן אינו עובר נתנו לו אפי' בחצי היום כיון ששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין שקבלנות כשכירות לפורעו בזמנו:
 (ז) האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים ושכרם ואמר להם שכרם על ב"ה אין שום א' מהם עובר על בל תלין ומיהו ב"ה עובר משום אל תאמר לרעך לך ושוב אם אינו טרוד ומכוין לדחותם ואם לא אמר שכרם על ב"ה אפי' לא אמר להם שכרם עלי אלא שכרם סתם הוא חייב בשכרם לפיכך הוא עובר משום בל תלין: הגה מיהו אם הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו אין השליח עובר בסתם (טור ס"ז בשם הרא"ש שהיה אומר כן לדעת הרמ"ה):
 (ח) עבר זמנו אין ב"ה עובר משום בל תלין ומ"מ חייב ליתן לו מיד ובכל עת שישהא עובר על לאו של דבריהם שנא' אל תאמר לרעך:
 (ט) שכיר שמכיר בבע"ה שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק אינו עובר בבל תלין אפילו יש לו מעות ומיום השוק ואילך אם אינו נותן לו עובר משום אל תאמר לרעך: הגה וה"ה הני שאין דרכן לשלם עד שיחשבו עם הפועלים אינם עוברים עד שיחשבו עמהם (נ"י פרק המקבל):
 (י) אין ב"ה עובר משום בל תלין אא"כ תבעו השכיר לא תבעו או שתבעו ולא היה לו מעות ליתן לו או שהמחהו אצל שולחני ליתן לו וקבל עליו ליתן לו אינו עובר אפי' אין לב"ה ביד שולחני כלום ומ"מ אם רצה השכיר לחזור בו שלא לקבל מהשולחני אלא מבעל הבית הרשות בידו: הגה ואם קנו מידו לא יוכל לחזור בו (הרא"ש שם וטור וע"ל ר"ס צ"א):
 (יא) דיני שכיר שנשבע ונוטל נתבאר בסימן פ"ט :

Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 339

- (1) The Mitzvah is to give a hired worker a wage in its time, and after that, he transgresses a negative commandment; whether paying man or for a beast or tools. But for paying for ground, there are those who say that there is no transgression.
 (3) Which time is this, hired by day, the time to give it to him is all night; if it is not given to him, he [the employer] transgressed it in the morning because of the prohibition of holding onto the wages (from Vayikra 19:13). Hired by night, the time to give it to him is all day; it is not given to him, he [the employer] transgressed it in the evening, because of "At this day you shall give him his hire" (Devarim 24:15). Note: And the workers to them, that there isn't making work until night, since that investment upon him a hot transgression upon him because of "At this day you shall give him his hire"; at night, and if he made work until night, he has time even though that he didn't pay him according to his proper fee.
 (4) Hourly workers, if its paid to him on the day he has to pay him every day; if its paid to him at night he has to pay him every night.
 (5) A weekly worker, monthly worker, yearly worker, weekly worker, he will go out on height of the day every same day; he will go out on the height of the night every same night.
 (6) He gives shawl to the artisan to fix it as a contractor, and he finished it, all the time that the shawl is in the hand of the artisan you do not transgress [by withholding pay]. He [the artisan] gave it to him [the owner of the garment] even in the middle day, until the sun sets [you have until the sunset to pay for the mend], he transgressed because of Bal Talin/Don't withhold, that contractor is like his hiring to repay on time.

The Messenger Requirement

13. חידושי הריטב"א (מיוחס לו) מסכת בבא מציעא דף קיא עמוד א

זה לפי שלא שכן כו' תימה הוא דהא בכל מקום שלוחו של אדם כמותו ושמה לא אמרינן הכי לחובתו וצ"ע דהא ליכא מיעוטא בקרא דבעינן שיהא שוכרם הוא :

This [the Agency Scenario] is difficult, since in all other places we apply the Attribution Principle. But perhaps this principle does not apply when [the agency] redounds to the [the owner's] detriment. Nevertheless, the issue warrants further investigation as there is no textual limitation [in the Torah] that requires the owner to do the hiring. (Saiman trans.)

14. משך חכמה, קדושים ט"ו

(טו) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. הנה בתו"כ ומובא ב"מ ק"ב מפרש אתך שלא ילין התשלומין אתו. יעו"ש. וכן פירש בתרגום יונתן. אולם האונקלוס פירש לא תבית אגרא דאגירא לותך עד צפרא פירש שכיר אתך, שעל האומן שהוא שכיר אתך קאי. ולפ"ז מיעט אם שכרו ע"י אחר ואע"ג דשליח של אדם כמותו, בכ"ז הכא דלא סמך דעתיה דהאי פועל, כיון שהבעה"ב בעצמו לא שכרו. ומסולק תמיהת הריטב"א שכתב דליתא שום מיעוטא, ולפ"ז איכא מיעוט להאונקלוס. והטעמים מסכימים לו, דאם על השכר בעצמו קאי היה לו לנקוד על אתך מרכא ולא טפחא, שהוא מפסיק. ועיין ב"מ ק"י ק"א ודו"ק, דהוי למכתב לא תלין אתך פעולת שכיר.

15. Saiman

Using the subject matter of the sugya as support, the Brisker argues that apparent unevenness of the legal regime simply reflects the failure of the human mind to comprehend the divine wisdom encoded in halakhah. This argument draws support from the debate found in the Talmud⁴⁵ as to “whether we expound on the reasons for the mitzvot or not”, which discussed the degree to which legal implications can be derived from a mitzvah’s apparent rationale. In the Talmud, the matter remains unresolved, with latter history offering support in both directions. The Brisker argues that practice has sided with the view that “we do not expound”, such that halakhic discussion tends to focus on “what” halakhah requires, while ignoring the “why” that stands behind it.⁴⁶ Thus, rather than raising empirical or normative challenges, the Brisker works to adjust his moral assumptions until they align with the halakhic rules. The same approach is adopted for the Agency Scenario. Rashi seems to ground the Agency Loophole in a (counterintuitive) reading of the biblical verse that requires the hirer and withholder be one and the same, yet offers no explanation as to why this should be the case.⁴⁷ Later Ahronim presented more technically intricate explanations of this view,⁴⁸ yet the guiding assumption is that no moral justification is necessary.

While different reasons are offered as to why no formal “Agency Relationship” exists, the common theme is that a formal halakhic agency must effectuate some formal change in legal status. From these premises, a number of Aharonim reason as follows:

- (i) Pursuant to yet a third Talmudic ruling, the worker cannot be forced to labor against his will;⁵ therefore,
- (ii) The worker has the right to breach the employment contract.
- (iii) Since the employment contract can be breached, the worker is not contractually bound to the owner. As a result,
- (iv) the putative agency between the owner and agent does not effectuate a change in legal status. Thus,
- (v) no “Agency Relationship” is created; and
- (vi) the Attribution Principle does not apply. Others claim that since halanah is a ritual obligation rather than a civil liability flowing from the employment agreement, it generates a nondelegable duty that attaches to the owner’s person exclusively.

Since the owner’s person (גוף) (was not involved in the hiring, the prohibition is not triggered. A more fanciful explanation is based on the idea of retroactivity ... Once payment is delayed, the agency is retroactively nullified because still another Talmudic rule holds that “Agency” does not attach when it involves the commission of a sin ... The Brisker can point to this tradition to note that even when addressing the most morally difficult aspect of halanah, the mainstream Talmudic commentaries rarely “break character” to ask the obvious “why?”

Incorporating “Aggada into Halakha

16. Zohar, translation from Saiman

The wages of a hired servant shall not remain with you all night until the morning. Come and see. One who withholds the wages of a poor man, It is as if he takes his life, and the life of his entire household. Just as the employer diminishes the worker’s soul, so too God diminishes the employer’s days, and cuts off his soul from the Next World. For all the breaths which issue from the poor man’s mouth – the breaths of the entire day– ascend and stand before the Almighty, And the worker’s soul and the souls of his entire household ascend and stand in those breaths. Thus, even if length of days and many blessings had been decreed for that man they are all withdrawn, Thus, even if length of days and many blessings had been decreed for that man, they are all withdrawn, nor does his soul ascend to Heaven.

17. Saiman

The Zohar makes two important additions. First the worker’s soul includes his entire dependent family who must also suffer at

the hands of the recalcitrant owner. Second, the cries of the worker and his family attain a metaphysical form, ascending heavenwards to prosecute the owner's soul before God. The physical pain of the worker results in much greater spiritual pain to the owner.

18. שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות שאלה ושכירות וחסומה סעיף יח

יח גדולי החכמים היו נוהגים לשכור פועלים על ידי שליח שיאמר שכרם על בעל הבית כדי שלא יבואו לעבור בלא תעשה אם יהיו טרודים ולא יהיה להם פנאי לפרועם בזמנא. ואם אי אפשר על ידי שליח טוב להתנות עם השכיר בשעה ששוכרו על מנת שלא יתחייב לפרועו בזמנו כי שמא יהיה טרוד או שמא לא יהיה לו מעות בריוח שיכול לפרעו אלא יהיה לו ויצטרך להוציאם ונמצא עובר בלא תעשה ואפילו לא יהיה לו כלל מדת חסידות ללות ולפרוע לשכיר בזמנו מה שאין כן כשמתנה עמו כל תנאי שבממון קיים. ואף על פי כן אם יוכל לפרוע בזמנו טוב לפרעו ולא לסמוך על התנאי כי עני הוא ואילו הוא נושא את נפשו ואפילו אם העני מבקש שיהיה שכרו שמור על בעל הבית טוב לפרעו תחלה בזמנו אם יכול ויחזיר ויקח ממנו בתורת פקדון (ואם אין העני מבקש להפקידו יוכל לחזור וליקח ממנו בתורת הלואה אם הוא צריך למעות רק שיפרענו תחלה):

The greatest of the sages were accustomed to hire workers via an agent ... in order that they not come to violate the halanah prohibition if they are occupied and had no opportunity to make payment during the required time period. ... Nevertheless, if the owner can pay the worker on time, this is preferred, and he should not rely on the condition, "for he is poor and he has set his heart on it" (Deut. 24:15) ... (Saiman, trans)

19. Saiman

This episode demonstrates why – at least in this case – aggadically infused pietism does no better than traditional lamdanut. The pietists do not question the Agency Loophole. Read through pietistic assumptions, however, the Loophole demonstrates that divine punishment is not a function of the worker's pain (the worker will suffer equally whether hired by the owner or agent), but a consequence of having stepped across the halakhic boundary line. Therefore, faced with a choice between the worker's plight and even the potential of failing technical compliance, the pietists chose the legal formality over the worker's reality.

20. תוספות מסכת בבא מציעא דף קיא עמוד א

אמר ליה לשמעיה זיל אגיר לי פועלים - לא משום שהיה דעתו לדחות אלא היה ירא שלא יהא פנוי ליתן להם ואפילו משום בל תשהא לא היה עובר כיון שהוא עסוק במלאכה אחרת.

21. שולחן ערוך חושן משפט שלט:ז, בשם נמוקי יוסף

(ז) האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים ושכרם ואמר להם שכרם על ב"ה אין שום א' מהם עובר על בל תלין ומיהו ב"ה עובר משום אל תאמר לרעך לך ושוב אם אינו טרוד ומכוין לדחותם ואם לא אמר שכרם על ב"ה אפי' לא אמר להם שכרם עלי אלא שכרם סתם הוא חייב בשכרם לפיכך הוא עובר משום בל תלין: הגה מיהו אם הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו אין השליח עובר בסתם (טור ס"ז בשם הרא"ש שהיה אומר כן לדעת הרמ"ה):

"Reasonable Standard Model"

22. תוספות ר"ד מסכת בבא מציעא דף קיא עמוד א

פי' ואפי' בעה"ב פטור ואף על גב דאיהו אמר לשלוחו צא ושכור לי פועלין וקי"ל בכל התור' שלוחו של אדם כמותו, וטעמא דמילתא דכי חזו פועלין לבעה"ב כד מוגר להו סמכו דעתייהו דלפרעיניהו ביומי', אבל כי לא חזו לי' לא סמכו דעתייהו דלפרעיניהו דאע"ג דאמר להו שכרם על בעה"ב וסמכו עליו', נהי דסמכי עליו' דלפרעיניהו אבל לאלתר לא סמכו דעתייהו ומש"ה אינו עובר :

The reason for this [Agency] rule is that when the workers negotiate directly with the owner, they [reasonably] rely on the owner to pay them on that very day. However when they do not see the owner and negotiate through an agent, they do not assume that they will be paid that day. For even though the agent represents to them that the owner will be responsible for their wages – and they assume that the owner will pay them thereafter – [Because the owner is not present] they do not assume they will be paid that same day. For this reason, [in the Agency Scenario] the owner does not transgress. (Saiman trans.)

23. שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן רלב

ג. ובקושי הריטב"א, ע"ע מה שכ' הגאון מהר"ם אריק ז"ל בס' טל תורה ב"מ שם. ובתוס' ר"ד ב"מ כ' הטעם דלא מהני שליחות דכי חזו פועלים לבעה"ב כדמוגר להו דעתייהו דלפרעיניהו ביומא אבל בדלא חזו לי' לא סמכו דעתייהו דלפרעיניהו ביומי' דאע"ג דא"ל שכרם על בעה"ב וסומכים עליו אבל לאלתר לא סמכו עליו יעשה, ולפ"ז יתכן דאם אמרו בפירוש דסומכין דיפרע לאלתר דעובר וצ"ע רב בזה. ד. ודע דבס' עה"ש כאן כ' דאם אשתו שכרה לפועל דעובר עליו דאשתו כגופו, - ולדידי עדיין צ"ע בזה, ושוב הראו לי בנתיב החסד הניח ג"כ בצ"ע, וכנראה זה תולה בטעמים של הלכה זו דאם הטעם דיש איזה יתור בקרא דדוקא אם שכר בעצמו, וכעין חובת הגוף כאשר כ' הגאון שו"מ א"כ אין הבדל בין אשה לשליח בעלמא דסו"ס לא שכר בעצמו. איברא אם הטעם כמש"כ תוס' ר"ד דהפועלים לא סומכים דעתם דלפרעיניהו ביומי' כדלא חזו לבעה"ב י"ל דבאשתו כגופו לא שייך זה,

ויתכן דגם בבנו הגדול המוציא והמכניס לאביו לא שייך ריעותא דשליח, ולדינא עדיין הספק קיים.

24. חפץ חיים - אהבת חסד חלק א פרק י סעיף ד

בד"א בשליח בעלמא אבל מי שהוא אפוטרופוס על נכסי חבריו אף שהפועלים יודעים שאין המלאכה שלו ואפילו שכן בסתמא הוי כאומר שרכם עלי ועובר בבל תלין. וכן אשה שיש לה בעל ונושאת ונותנת בתוך הבית ושכרה פועלים אפילו בסתמא עוברת משום בל תלין:

25. חפץ חיים - אהבת חסד נתיב החסד - חלק א פרק י אות ט

(ט) אבל מי שהוא וכו'. כן נראה בפשיטות דמאי טעמא פוסק הרא"ש דכשהפועלים יודעים שאין המלאכה שלו דאין השליח עובר משום דדעתיהו דפועלים הוא על בעה"ב שהוא בעצמו ישלם להם וזה לא שייך בעניננו:

26. Saiman

A second example is taken from R. Sariel Rosenberg's *Dvar Lamishpat* (DLM) – a contemporary halakhic work devoted to the laws of employment.⁹⁴ Following -Hafets -Hayyim, DLM assumes that the Agency Loophole is predicated on the assumptions of the parties.⁹⁵ Thus, DLM rules that a corporate officer would not be exempted under the Agency Scenario since he bears responsibility for paying the workers. So far so good. But DLM then wonders whether the same would hold true of an inferior officer (a local branch manager). Do the workers look to the branch manager for payment, such that the Loophole would not apply? Or, since the workers are presumed to know that senior management maintains final authority, is the branch manager simply an agent of senior management, such that the Loophole applies?⁹⁶ Following Rid and -Hafets -ayyim one would expect DLM to focus on the facts used to determine the worker's assumed intent: Whom did the workers interact with? Who negotiated the deal? Who signed the relevant documents? Who is responsible for approving the project and directing payment? What representations were made to the workers regarding the corporate authority and form? These factors speak to the workers' assumptions. Under the influence of Brisker-style lamdanut, however, DLM ignores these considerations in favor of the more technical-definitional question of whether the branch manager is halakhically deemed the agent of his corporate superior

27. Saiman on the Limits of Hafetz Hayim

Regulating Ritually Lastly, Hafets Hayyim's approach points to the limitations of combining pragmatic and ritual-pietistic conceptions. Whereas Hafets Hayyim's view of the Agency Loophole is similar to Rid's,⁹⁷ he adopts the Zohar's view that *halanah* is ritual rather than commercial law. Where Rid saw owner and worker as engaged in a two-way contract, -afets -ayyim requires the owner to assume a ritual-halakhic obligation to ensure that *halanah* is not violated.⁹⁸ For this reason, -afets -ayyim's sensibilities run only towards the worker, but since the owner must be saved from sin, the rulings are all to his economic detriment.⁹⁹ Take -afets -ayyim's approach to twilight – the period between sundown and when the stars are visible in the nighttime sky. In ritual areas, halakhah adopts a two-sided stringency: twilight is both day and night depending on which definition generates a more expansive halakhic duty. Hence, on Friday evening, twilight is counted as night – such that Shabbat begins sundown Friday. On Saturday night, however, twilight is assumed to still be “day”, and Shabbat does not end until the stars become visible. -afets -ayyim applies this classically ritual reasoning to the owner's payment obligation. If the worker concludes his work during twilight, he must be paid immediately before the stars emerge. This is because twilight will be considered “day” and the worker must be paid before the onset of “night”. By contrast, if payment was not made in time, -afets -ayyim holds that twilight can be considered “night” and the biblical obligation applies unless payment is made by the next morning.¹⁰⁰ Similarly the Talmud rules that *halanah* does not attach when the owner does not have money available. ¹⁰¹ The precise definition of “available” remains underdetermined: Cash in hand? Outstanding credit? Accounts receivable? Assets that can be leveraged? The Axaronim debate the issue, yet -afets -ayyim rules stringently, requiring owners to borrow or leverage assets to pay workers.¹⁰² He also rules that once the worker is hired, owners may not diminish their cash positions by engaging in other transactions,¹⁰³ and that if an owner knows that he

Agency Loophole is similar to Rid's,⁹⁷ he adopts the Zohar's view that *halanah* is ritual rather than commercial law. Where Rid saw owner and worker as engaged in a two-way contract, -afets -ayyim requires the owner to assume a ritual-halakhic obligation to ensure that *halanah* is not violated.⁹⁸ For this reason, -afets -ayyim's sensibilities run only towards the worker, but since the owner must be saved from sin, the rulings are all to his economic detriment.⁹⁹ Take -afets -ayyim's approach to twilight – the period between sundown and when the stars are visible in the nighttime sky. In ritual areas, halakhah adopts a two-sided stringency: twilight is both day and night depending on which definition generates a more expansive halakhic duty. Hence, on Friday evening, twilight is counted as night – such that Shabbat begins sundown Friday. On Saturday night, however, twilight is assumed to still be “day”, and Shabbat does not end until the stars become visible. -afets -ayyim applies this classically ritual reasoning to the owner's payment obligation. If the worker concludes his work during twilight, he must be paid immediately before the stars emerge. This is because twilight will be considered “day” and the worker must be paid before the onset of “night”. By contrast, if payment was not made in time, -afets -ayyim holds that twilight can be considered “night” and the biblical obligation applies unless payment is made by the next morning.¹⁰⁰ Similarly the Talmud rules that

halanah does not attach when the owner does not have money available. 101 The precise definition of “available” remains underdetermined: Cash in hand? Outstanding credit? Accounts receivable? Assets that can be leveraged? The Axaronim debate the issue, yet -afets -ayyim rules stringently, requiring owners to borrow or leverage assets to pay workers.¹⁰² He also rules that once the worker is hired, owners may not diminish their cash positions by engaging in other transactions,¹⁰³ and that if an owner knows that he

28. Saimain’s proposal

Halanaḥ: Framing the Issue

At the outset, we should recall that halanaḥ is not directed at owners who deny

owing their workers’ money altogether,¹¹³ but at those who admit the debt, yet fail to remit timely payment.¹¹⁴ The common reasons for this scenario are twofold. First, the owner may be uncertain about his cash flow: does he presently have the cash on hand? Will incoming payments be made as promised? Should these monies be saved as contingency for potential emergencies? The second reason is that the owner’s debt to the worker is easy to push aside in favor of other financial commitments (e.g., trade creditors withholding deliveries, lapsing insurance premiums or taking advantage of fast-moving investment opportunities).¹¹⁵

Viewed from this perspective, *halanaḥ* intends to reorient the owner’s priorities. Because the worker is the easiest claimant to waive off, the Torah places him at the head of the line. The core of this rationale is stated in the Torah itself and further developed in the aggadic texts. As the *midrash* highlights, the ordinary creditor exchanges goods for money, but the worker – having no goods to sell – must sell and risk his soul to obtain a wage.¹¹⁶ The *aggadah* and Zohar further teach that timely payment is more than a mere contractual obligation. From both a physical and theological standpoint, *dinnei nefashot* – matters of life and death – are at hand.¹¹⁷

Having placed the full weight of divine punishment behind the contractual obligation to pay, one might conclude that timely payment remains the *only* value worthy of consideration. In fact, a softer version of this theory can be detected in both Ḥafets Ḥayyim’s and the pietists’ attempts to ensure that the prohibition is *never* violated. As noted above, this can lead owners to become overcautious in making business decisions, harming not only themselves, but the very workers the Torah hopes to protect. Precisely because the prohibition is so severe, the law must grant the owner sufficient breathing room to operate, lest he become paralyzed because of the legitimate fear of sin.

While the classical Brisker recoils at the suggestion that *halakhah* can be conceptualized in such this-worldly terms,¹¹⁸ the neo-*lamdan* argues that these considerations are already built into the *sugya*. In fact, several specific *halakhot* are designed to offer the owner considerable flexibility:

- The owner does not violate *halanaḥ* if funds are not available;¹¹⁹ the owner is not required to have funds in hand prior to engaging the worker.¹²⁰
- Even after the worker has been engaged, the owner is under no obligation to retain funds in reserve. Funds may be committed to other obligations before the worker’s payment becomes due.¹²¹
- There is no requirement for the worker to be paid at the conclusion of the day’s work. The end of the day is simply a default rule that can be renegotiated by contract.¹²²
- Even this contracting need not be explicit, as the owner can assume that the worker is aware of prevailing market practices.¹²³
- The owner can discharge his halakhic responsibility by making reasonable provisions for a third party to pay the worker. If the owner uses due care, he is not liable if the third party fails to remit payment.¹²⁴
- The payment obligation is not automatically triggered; the worker must first demand payment from the owner.¹²⁵

This basic conceptual framework sets the stage for the neo-*lamdan* to confront the Agency Scenario. First, the neo-*lamdan* is attracted to Rid's approach. Rather than an unexplained exclusion, Rid reads the Agency Scenario as a way of bringing *halanah's* core principle – protection of the worker's reasonable expectations – to the forefront of halakhic analysis. Neo-*lamdanut* therefore affirmatively prefers interpretations that engage the *mitsvah's* rationale.¹²⁶ While in some cases this preference must be balanced against a countervailing consensus of halakhic authority, in this case the choice is easy, since the debate between Rid and his interlocutors has remains unresolved.¹²⁷

The neo-*lamdan* is also attracted to Tosafot's view that the rabbinic prohibition continues to regulate the owner's actions even once the Loophole is employed. Drawing on elements of Rid, Tosafot and *Hafets Hayyim*, the neo-*lamdan* can reconstruct the Agency Scenario as follows: By using an agent, the owner signals to the worker that he is being hired by a more complex entity, where the promise to make timely payment may not be fully within the owner's ability to predict or control. In some cases, delayed payment may be easily justified.¹²⁸ But in others it presents a difficult choice between the interests of the owner/business and the worker. Here, the law must distinguish between legitimate business necessity, and mere profiteering at the expense of the worker.

Standing alone, the Talmudic text presents no rationale for this exclusion and further suggests that the Loophole was routinely employed with little apprehension. Yet only two pages later, the Talmud expands on the tannaitic *midrashim* that are undeniably concerned with the worker's welfare, themes that are significantly amplified later in the Zohar.

Further, each of the *Rishonim* to address the Agency Scenario exhibits reservations regarding its role. Ritva openly questioned it, Rid tamed it, and *Nimmukei Yosef* implicitly critiqued the *Amoraim* for relying on it.¹³⁰ Tosafot read the rabbinic prohibition as recovering most of the ground given up by the Loophole, a position later strengthened in the codes. Finally, the pietists counseled against relying on it in practice.

This trend continues in the works of the *Aḥaronim*. *Hafets Hayyim* limited the Loophole in the most important class of cases in his day,¹³¹ and *Pitḥei Teshuvah* understood it as a tool of last resort.¹³² *Me'aynei Haḥochmah* (Arye Leib Tsints of Platzek; Warsaw, 19th century) reasoned that while the prohibition is forestalled, the positive commandment (עשה) towards timely payment remains binding.¹³³ Similarly, *Rav Pe'alim* (R. Yosef Hayyim of Baghdad; 19th century) suggested the Loophole may remove the prohibition, but paying one's debts nevertheless remains a positive commandment.¹³⁴ Clearly displaying the tension between the technical *halakhah* and its moral foundations, *Arukh Hashulḥan* concludes his codification of *halanah* stating, "it is a mark of piety to be very scrupulous about paying the worker on time, even in the cases where he is legally exempted."¹³⁵

While none of these positions is free from dispute, I have not encountered a *single opinion* that argues for expanding the Loophole's application, as halakhists have consistently worked to limit the scope and application of this exclusion. And while this does not constitute an ethical analysis in the traditional sense of the term, it offers a clear demonstration of how ethical considerations lie at the heart of the halakhic analysis. Neo-*lamdanut* takes note of this trend and works to amplify this established voice of halakhic reasoning.

29. פתחי תשובה חושן משפט סימן שלט ס"ק ד

סעיף ז' (ד) האומר לשלוחו. כתב בספר מאמר קדישין [סק"ג] וז"ל, נראה לע"ד מדלא קתני אומר אדם לשלוחו כו', משמע דוקא בדיעבד אינו עובר אבל לכתחילה עובר משום בל תשהה, וכן משמע בתורת חיים [ב"מ ק"י ד"ה האומר] והביא ראיה לדבריו מתוס' [ק"א ע"א ד"ה אמר], עכ"ל, ואיני יודע מה חידש בזה לדינא דהרי כ"כ הטור [סעיף ו'] והמחבר בהדיא בסעיף זה, ומיהו הבעה"ב עובר משום אל תאמר לרעך לך ושוב כו', והוא מדברי התוס' שהביא התורת חיים הנ"ל. ובאמת התורת חיים שם כתב זה רק דרך פירוש דמשו"ה קתני האומר לרמז על דברי התוס' הנ"ל, עש"ה

סעיף י' (ו) אלא אם כן תבעו. עיין באר היטב [סק"ה] בשם ספר חסידים עד שמא כשיתבע לא יהיה לך ליתן לו כו'. ור"ל שמא לא יהיו לך מעות בריוח שתוכל ליתן לו כי תצטרך להוציאם, אבל אם לא יהיו כלל אינו עובר אפילו בלא תנאי כדלקמן

31. פתחי תשובה חושן משפט סימן שלט ס"ק ח

(ח) או שתבעו ולא היו לו מעות. ובשו"ע של הגה"ח מהר"ש זלמן [הלכות שאלה ושכירות סעיף י"ח] כתב בשם האר"י ז"ל, דמ"מ מידת חסידות ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו, ע"ש

32. ערוך השולחן חושן משפט סימן שלט סעיף יד

ממדת חסידות לדקדק מאד בתשלומי שכר שכיר בזמנו אפילו במקום שפטור מדינא ולכן נהגו המדקדקים ללות כשאין להם מעות ולשלם להפועל ובזוהר קדושים מחמיר מאד בזה ובספר חסידים כתוב שטוב להתנות עם הפועל שלא לעבור על בל תלין ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה שהרי ביכולת להתנות על כל מה שירצה ודע דכל מה שנזכר בסי' זה בל תלין הוא בשכיר יום ובשכיר לילה הוא בלא תבא עליו השמש ואין חילוק בין זל"ז בכל הדינים שהוזכרו בסי' זה

סמ"ע סימן שלט

[ב] אחד שכר אדם כו'. ילפינן לה [שם ק"א ע"ב] מדכתיב [דברים כ"ד י"ד] לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיק מגרך אשר בארצך בשערך, דמדכתיב לא תעשוק שכיר כו' אשר בארצך, ילפינן שעל כל אשר בארצך חייב, על שכר אדם או בהמה או כלים. מיהו על שכר קרקע כתב ה"טור [סעיף ב'] בשם הרמ"ה [והוא היש מי שאומר שכתב המחבר] דאינו עובר, דדרשינן אשר בארצך ולא ארצך ממש

33. חפץ חיים - אהבת חסד חלק א פרק ט

עוד ראיתי לחבר אל ההלכות דין תשלומי שכר שכיר מפני שהוא דבר העומד ברומו של עולם שיש ע"ז כמה וכמה לאוין מפורשין בתורה ויש בני אדם מזלזלין בהם בעו"ה ונקל להם לאחר את התשלומין בשביל איזה סיבה קלה כגון שמתעצל לילך וליקח את ממונו שהניח ביד אחרים או לילך ולפרוט את המטבע הגדולה שיש לו בשביל לשלם להשכיר בזמנו ומן הדין היה מחויב בכל זה אפילו אם הפועל עשיר וכ"ש אם הפועל עני כמה מחויב הבעה"ב לראות לשלם לו בזמנו כדי שיהיה לו במה לחיות הוא ואנשי ביתו וכמה דכתיב בקרא בפרשה תצא ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליה הוא נושא את נפשו ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. לך נא ראה מה דאיתא בזוה"ק פרשה קדושים לא תלין פעולת שכיר אמאי אלא מקרא אחרא אשתמע דכתיב ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליה הוא נושא את נפשו לא תבוא עליו השמש אזדהר דלא תתכנס בגינוי לעלמא עד לא ימטי זמנך לאתכונשא כד"א [קהלת י"ב] עד אשר לא תחשך השמש וגו'. מהכא אוליפנא מלה אחרא מאן דאשלים לנפשא דמסכנא אפילו דמטו יומיו לאיסתלקא מעלמא קב"ה אשלים לנפשיה ויהיב ליה חיינ יתיר. לא תלין פעולת שכיר ת"ח מאן דנטיל אגרא דמסכנא כאלו נטיל נפשיה ודאנשי ביתיה הוא אזער נפשייה קב"ה אזער יומיו ואזער נפשי' מההוא עלמא דהא כל אינון הבלים דנפקי מפומיה כל ההוא יומא כולהו סלקין קמיה דקב"ה וקיימין קמיה לבתר סלקא נפשיה ונפשייהו דאנשי ביתיה וקיימין באינון הבלים דפומיה וכדון אפילו אתגזר על ההוא ב"נ כמה יומין וכמה טבאן כולהו מתעקראן מניה ומסתלקי מניה ולא עוד אלא דנפשא דיליה לא סלקא לעילא והיינו דאמר רבי אבא רחמנא לשזבן מנייהו ומעלבונניהו ואוקמוה אפילו עשיר הוא ואליה הוא נושא את נפשו דייקא אפילו מכל ב"נ נמי וכ"ש מסכנא. והיינו דהוה רב המנונא עביד כד הוה ההוא אגיר [אותו שכיר יום] מסתלק מעבידתיה הוה יהיב ליה אגריה וא"ל טול נפשך דאפקידת בידאי טול פקדונך. ואפילו אמר יהא בידך דאנא לא בעינא לסלקא אגרי לא הוה בעי. אמר פקדונא דגופך לא איתחזי לאיתפקדא בידאי כ"ש פקדונא דנפשא דהא פקדונא דנפשא לא איתיהבת אלא לקב"ה דכתיב בידך אפקיד רוחי וכו' ע"ש עוד. והנה הפסוק הנ"ל שהבאנו הלא מזהיר אפילו אם הוא משלם לו אך שמאחר את תגמולו ואינו משלם לו בזמנו וכ"ש אם הוא עושק שכרו לגמרי ואינו משלם לו או שפוחת לו ממה שהשווה אותו בתחלה אפילו פרוטה אחת דהוא גזלן גמור ועובר על לא תעשוק את רעך ולא תגזול וגו' כדאיתא בגמרא [ב"מ ס"א וק"א] וגם בידי הנביאים הזהיר הש"י ע"ז מאוד ואמר [מלאכי ג'] וקרבותי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר ובעושקי שכר שכיר וגו' ומה שאמר וקרבותי וגו' עד ממהר היינו שהקב"ה בעצמו הוא הדיין והוא העד ע"ז למהר להנקם מהעושק ש"ש וכדאיתא בסוכה כ"ט בשביל ד' דברים נכסי בע"ב יורדין לטמיון על כובשי שכר שכיר ועל עושקי שכר שכיר וכו' [כובשי שמדחהו בלך ושוב. עושקי לגמרי גוזל שכרו. רש"י] ובעו"ה יש אנשים שנקל להם לפחות להשכיר משכרו ולא ידעו כי בנפשם הוא שעוברים על לאוין דאורייתא. גם מצוי בעו"ה אצל איזה אנשים שהשכיר דופק על פתחיהם לילה ויום ואין שומע לו ובפרט אם העסק הוא על איזה דבר קטן ולא יתנו לב שבדיני התורה אין חילוק בין דין של פרוטה לדין של מאה מנה. והרבה מהם שהם אנשים ישרים ובעלי מדות טובות ומקיימים שארי מצות התורה כדת וכהלכה והמצוה הזאת של תשלומי שכיר בזמנו רפויה בידם בעו"ה אפילו במקום שנוגע לטרחא בעלמא. והתבוננתי שכ"ז בא להם מצד מיעוט חסרון ידיעה בהלכה זו שאלו ידעו מזה בודאי היו מזרזים לשלם בזמנם כדי לקיים בזה המ"ע של ביומו תתן שכרו [וגם שלא לעבור על הלאוין שיש בענין זה] כמו שכל אחד מישראל מזדרז לקיים שארי מצות התורה התלויות בזמן כשופר וסוכה ולולב וכיוצא בזה. האם ראית לאחד מישראל שיניח מלברך על השופר והלולב עד הלילה ואדרבא כ"א מישראל מקדים את עצמו לקיים המצוה בבוקר ושמת ע"ז על שזכה לקיים מצות הבורא יתברך כדון ואלו במצוה זו שהיא ג"כ מ"ע דאורייתא והוסיפה התורה גם כמה לאוין בענין זה כמה מתגבר היצר בזה. גלל כן נתתי אל לבי והתבוננתי בעזה"י החונן לאדם דעת וקבצתי את כל הפרטים המצויים בהלכה זו כדי שיזדרז כ"א לקיים המצוה כדת וכהלכה. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי :

יא ודע דכל מה שכתבנו בזה הפרק דעובר בעו"ה בבל תלין פעולת שכיר היינו דוקא כשתבעו השכיר ולא נתן לו אבל אם לא תבעו השכיר אפילו יש לו מעות אינו עובר עליו דהרי הוא כאלו מרשהו לזה וי"א דאפילו אם לא תבעו יש ליהזר לסלק לו השכירות בזמנו רק שאינו עובר בלאו [ס' שער המשפט וכן הוכיח בספר חבל יוסף ע"ש] ואם בעת שתבעו לא היה לו מעות ואח"כ השיג מעות קודם שעבר הזמן מחויב להוליק לו המעות או להודיעו שיבא ויטול מעותיו כדי שלא יעבור על בל תלין. וכן אם שכר אצלו בהמה וכלים להשתמש בהן לצרכיו וכלו פעולתן אצלו צריך ליהזר לשלם דמי שכירתן בזמנו אפילו לא תבעו בעל הבהמה והכלים דאין ראיה מדלא תבעו דמרשהו לאחר את הזמן אחרי שלא ידע שכלה פעולתן מה יתבע אותו :

יג שכיר שמכיר בבעל הבית שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק אינו עובר בבל תלין אפילו יש לו מעות ואפילו תבעו בבוקר ראשון דהא מתחלה בעת שנשכר לו מייאש נפשיה שלא יתן לו עד יום השוק ומיום השוק ואילך אם אינו נותן לו עובר משום אל תאמר לרעך וגו'. וה"ה הני שאין דרכם לשלם עד שיחשבו עם הפועלים אינם עוברים עד שיחשבו עמהם דמתחלה נתרצה הפועל לזה:

(כא) יכול וכו'. ממה דאיתא במנחות דף מ' במעשה דרב קטינא משמע שם דצריך האדם להשתדל להכניס את עצמו שיהיה מחויב בהמצוה

ובעידן ריתחא ענשינן ע"ז שלא הביא עצמו לידי חיוב ע"ש וה"ה בעניינינו דצריך להשתדל ולהשיג מעות אם יכול כדי שיהיה יכול לקיים המצוה דביומו תתן שכרו. ואפשר דגם מצד הדין הוא מחויב בזה דמקרי יש אתך כיון שיכול להשיג מעות בקל ולפרוע לו וראיה ממה שכתב רש"י בחומש דלפיכך זמן שכיר יום בלילה וזמן שכיר לילה ביום עד ביאת השמש לפי שנתנה תורה זמן לבעה"ב עונה לבקש מעות הרי משמע מזה דמחויב לבקש מעות אף אם אין לו בביתו וכן משמע קצת בספר החינוך סימן תקפ"ח שז"ל אבל לא תבעו או שאין לו כלום שיפרע לו אינו עובר שלא חייב הכתוב אלא בשיש לו בביתו או שיכול לפרועו אבל אם אינו יכול לפרועו באותו יום אא"כ יאבד הרבה משלו [מלשון זה משמע דס"ל כדעת הריטב"א שכתבתי בפנים] לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה עכ"ל מדכתב או שיכול לפרועו משמע מזה שאפילו אין לו מעות בביתו צריך לבקש ולהשיג ולפרוע אם יש ביכולתו ואולי יש לדחות דכונת רש"י והחינוך היכא דיש לו סחורה דקיימי למכירה דצריך למכור אותם ולפרוע להשכיר אבל ללות אפשר דאין מחויב ועיין. ודע דמלשון החינוך שכתב אא"כ יאבד הרבה משלו משמע בבירור דאם מגיע לשכיר דבר קטן ויש לו לבעה"ב מטבע גדולה שמחייב לפרוט אותה כדי לשלם להשכיר בזמנו אף אם יגיע לו קצת היזק מזה. והעולם נכשלין בעו"ה בזה:

(כט) אבל וכו'. כן איתא בגמרא יכול אפילו לא תבעו ת"ל אתך לדעתך [ולא מדעתו. רש"י] היינו דמלא תבעו מוכח שמדעתו הוא ונתרצה לזה ומרשהו שיהיה שכרו בידו עד אחר הזמן ונראה לי פשוט דאף אם לא תבעו בפירוש כל שבא השכיר אצל הבעה"ב אחר שכלה מלאכתו כנהוג הוה כאלו תבעו בפירוש שכר מלאכתו דהא דממעטינן לא תבעו היינו שע"ז מוכח מדעתו הוא וכמו שפי' רש"י וזה שבא לבית בעה"ב ודאי כונתו משום תביעת שכרו ומה שלא תבעו בפירוש היינו משום כיסופא וכן משמע בת"כ דאיתא שם בזה"ל יכול אפילו לא בא ולא תבעו ת"ל אתך מדעתך וכונת הת"כ היינו לא בא לביתו ולא תבעו חוץ לביתו משמע בהדיא דאם בא לביתו הוה כאלו תבעו:

חפץ חיים - אהבת חסד חלק א פרק י

ד בד"א בשליח בעלמא אבל מי שהוא אפוטרופס על נכסי חבירו אף שהפועלים יודעים שאין המלאכה שלו ואפילו שכרן בסתמא הוי כאומר שכרכם עלי ועובר בבל תלין. וכן אשה שיש לה בעל ונושאת ונותנת בתוך הבית ושכרה פועלים אפילו בסתמא עוברת משום בל תלין:

יב אין לשכור פועל כשיודע בבירור שלא יהיה לו מה לשלם בזמנו דהא מסתמא דעת הפועל שישלם לו בזמנו כדכתיב ואליו הוא נושא את נפשו אם לא שיודעו מתחלה שיתרצה בזה או שמנהג אנשי המקום לשלם ביום השוק שמזדמנין להם מעות וכנ"ל בסוף סימן ט' עיין שם. ומטעם זה אם שכר פועל ורוצה ליסע מביתו ולא יבא עד שיעבור הזמן צריך להזמין מעות עבורו קודם שיסע כדי שישולם לו בזמנו:

יג כל זה שכתבנו באלו השני פרקים הוא רק לענין אם מאחר את שכרו ואינו משלם לו בזמנו אבל אם כובש שכרו לגמרי ואין בדעתו לפרוע לו ואפילו אם מחסר לו רק פרוטה אחת ממה שנתחייב לו עובר עוד על מה שכתוב בתורה לא תעשוק את רעך ולא תגזול וגו' דגם זה הוא בכלל גזל כדאיתא בגמ' והוא פסול לעדות מן התורה עבור זה ואחז"ל כל הכובש שכר שכיר כאלו נוטל את נשמתו ועובר בחמשה לאוין ועשה [היינו לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא תלין פעולת שכיר האמור בת"כ ולא תעשוק שכיר עני ואביון ולא תבא עליו השמש ועשה דביומו תתן שכרו האמור בפרשה תצא] ועי"ש בדף ק"א ע"א ועיין בזוה"ק פרשה קדושים שמאריך מאד בענין זה ע"כ השומר נפשו ישמור א"ע מאד בענין זה ויהיה שכרו אתו ופעולתו לפניו: תם ונשלם חלק ראשון

חפץ חיים - אהבת חסד נתיב החסד - חלק א פרק

(ט) אבל מי שהוא וכו'. כן נראה בפשיטות דמאי טעמא פוסק הרא"ש דכשהפועלים יודעים שאין המלאכה שלו דאין השליח עובר משום דדעתיהו דפועלים הוא על בעה"ב שהוא בעצמו ישלם להם וזה לא שייך בעניינינו:

(יט) בזמנו. בגמרא קאמר סתם להקדים עני לעשיר ויש לעיין אם זה דוקא לענין הקדמת הזמן דהעני קודם לו בזמן והעשיר נדחה עד למחר אבל אם הוא באופן שלא יהיה לו מה לשלם אפילו לאחר זמן רק לאחד ונוגע דבר זה לענין עצם ממון אימא דלא הקדים התורה עני לעשיר בזה כיון דלשניהם נתחייב ממון דאטו אם אחד חייב לשנים ממון ואחד עני ואחד עשיר ואין לו ממון רק לאחד ישנתנה הדין דמשלשין ביניהם. ולכאורה מדקאמר שם הגמרא דאיתא האי דינא גם מקרא דלא תעשוק שכיר עני ואביון עיין שם והרי קרא זה נאמר על כובש שכר לגמרי ש"מ דעני קודם לו בכל גווני ויש לדחות דכונת הגמרא להוכיח דין זה משום דהאי קרא דביומו תתן שכרו וגו' בודאי קאי על מה דלעיל מיניה דהיינו בשכיר עני ואביון ועיקר הפסוק מה שזכר עני ואביון לענין כובש לא נוכח ללמוד ממנו כלל דאפשר דהוא לעבור בו בשני לאוין כמו שפירש רש"י בחומש ואין לומר דכיון דעובר על כבישת שכר שכיר דעני בשני לאוין יהיה קודם מטעם זה גופא להעשיר דמסתברא דמפני זה אין צריך העשיר להפסיד ממנו וצ"ע ומפני כך העתקתי בפנים הדין רק לענין בזמנו:

דיני העבודה ההלכתיים נתגבשו בתקופת חז"ל, והשתכללו בימי הביניים ובראשית העת החדשה, וכפי שציין שילם ורהפטיג (שספרו הגדול 'דיני עבודה במשפט העברי' הוא חיבור המופת המרכזי בתחום זה), הם מניחים את הנחת השוויון במידה רבה יותר מדיני העבודה המודרניים; ובלשונו:

דיני עבודה [מודרניים] – במטרתם הנעלה להגן על החלש מפני החוק – מביאים בהכרח לערעורו של עיקרון השוויון של כל הצדדים כלפי החוק מצד אחד ושל העיקרון של חופש הפרט להתקשרות בהסכמים מצד שני; דרכו של המשפט העברי היא ליישר את ההדורים האלה, ולהביא ככל [ה]אפשר לידי שיווי משקל בנקודות אלו:
א. בין הגנה על העובד לבין שמירה על זכויותיו הסבירות של המעביד;
ב. בין דיני עבודה מיוחדים לבין עקרונות המשפט הכללי;⁸
ג. בין התערבות החוק בהסכמים לבין האופי הקונסנזואלי של התקשרויות בין הצדדים.⁹

Does one violate Bal Talin on agreed upon payment date if not the day of work – rashi – no, MEiri yes

34. בית הבחירה למאירי מסכת בבא מציעא דף קיא עמוד א

כל שלא תבע השכיר את שכרו אין השוכר עובר וכן כל שתבעו ואין לו מה ליתן אינו עובר הא כל שתבעו ויש לו ואינו נותן עובר לסוף זמנו ומ"מ בני הכפרים שרובם מוחזקים שאין להם מעות עד יום השוק הנשכר עמהם דעתו ליטפל בו עד יום השוק והרי הוא כעין מי שהתנה על כך ואפילו תבעו ויש לו אינו עובר שעל דעת כן נשכר ומ"מ יש כאן כל תשאה הואיל ותבעוהו ויש לו ומיום השוק ואילך עובר וחכמי הצרפתים פירשו שאינו עובר לעולם בבל תלין הואיל ועבר בקר ראשון בלא עברה ובבל תשאה עובר מיום השוק ואילך ולא נראו לי דבריהם:

Some other questions:

- Issur vs mamon, ritual or monetary law?
- Do conditions work to remove the prohibition? (Zohar implies not)
- Kollel and Schar Batala
- Cheque?
- Corporation?

Summary of many practical laws:

35. פתחי חושן חלק ד (שכירות) פרק ט - תשלום השכירות ואיסור הלנת שכר

- ו. מצוה לתת שכר שכיר בזמנו, ואם אינו נותן עובר בעשה ובכמה לאוין, ולכתחלה לא ישכור פועלים אם יודע שלא יוכל לשלם בזמנו.
- ז. בין שכר אדם ובין שכר בהמה וכלים יש בהם איסורי הלנת שכר, ויש אומרים שבשכירות קרקע אינו עובר.
- ח. יש אומרים שבשכר שכיר עובר אפילו בפחות משהו פרוטה.
- ט. אפילו כשהשכיר עשיר עובר בעל הבית משום בל תלין, אלא שמכל מקום אם יש לו שני פועלים אחד עני ואחד עשיר, ואין לו כדי שניהם יקדים לתת לעני, ואם שניהם שוים יחלק לשניהם.
- י. גם בשכיר קטן עובר משום בל תלין.
- יא. אימתי עובר, כל שנגמרה השכירות ביום, בין שכיר יום ובין שכיר שעות, בין שכיר חודש או שבוע, עובר בסוף היום שנגמרה השכירות, וכל שנגמרה השכירות בלילה עובר בסוף הלילה, ויש אומרים שאם גמר מלאכתו בערב שבת בסוף היום, אינו עובר עוד באיסורי תורה לאחר השבת.
- יב. אף שכר קבלנות יש בו משום בל תלין, וזמן חיוב התשלום בשעת גמר המלאכה, והנותן לאומן כלי לתקנו בקבלנות, חל החיוב בשעת החזרת החפץ, אבל כל שלא החזירו, אף על פי שגמרו והודיע לבעל החפץ, אינו עובר.
- יג. אין המשאה שכר שכיר עובר משום בל תלין אלא בזמן חיוב הראשון, ומשעבר הזמן שוב אינו עובר על איסורי תורה, ומכל מקום חייב ליתן לו, וכל עת שמשאה השכר עובר על איסור דרבנן, ואם אינו נותן מחמת אלמות עובר משום לא תעשוק.
- יד. איסורי תורה עובר אפילו כשהוא טרוד, אבל על איסור דרבנן אינו עובר אלא כשאינו טרוד ורק מבקש לדחותו.
- טו. אין בעל הבית עובר אלא לאחר שתבעו הפועל שכרו, ואינו עובר אלא כשיש לו מעות ואינו נותן לו, ויש אומרים שאינו עובר אפילו יש לו הרבה מטלטלין, היו לו מעות בתוך הזמן והוציאם, אף על פי שעתה אין לו, עובר.
- טז. סתם שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ואם התנו תחלה על תשלום באמצע זמן השכירות, תנאם קיים.
- יז. וכן יכול בעל הבית להתנות עם הפועל שלא יתן לו שכרו עד זמן פלוני, ואפילו לא התנה עמו בפירוש אלא שמכיר בבעל הבית שאין מעות מזומנים בידו רק ביום השוק, אינו עובר אפילו יש לו עתה מעות במקרה, עד יום השוק, וגם משעה יום השוק אינו עובר באיסורי תורה, וכן אם אין דרכו לשלם רק לאחר שמחשב עם הפועלים, אינו עובר עד שעת החשבון, ואעפ"כ טוב שיתן בזמנו ולא

יסמוך על התנאי והרגילות.

יח. אפילו כשאין לו מעות, מדת חסידות הוא ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו, ואפילו מבקש הפועל מבעל הבית שיהא שכרו שמור אצלו, רצוי שיפרענו תחלה ויחזור ויקח ממנו בתורת פקדון.

יט. אם אין לו כדי לשלם כל שכרו רק חלק, יתן לו מה שיש לו, ואם לא נתן עובר.

כ. תבעו הפועל תוך זמנו ולא היו לו מעות, ואח"כ קיבל, חייב להמציאם לפועל, או על כל פנים להודיעו.

כא. המחיה בעל הבית שיקבל שכרו מחנוני או משלחני כדין מעמד שלשתן, שוב אין בעל הבית עובר, אף על פי שהחנוני לא נתן לו בזמנו.

כב. אף כשהמחהו אצל אחר שלא כדין מעמד שלשתן, כגון שלא בפניהם, או שלא היה החנוני חייב לבעל הבית כלום, משהסכים החנוני לתת והשכיר הסכים לקבל ממנו, אין בעל הבית עובר עוד, אלא שבמקום שאין דין מעמד שלשתן אם רצה הפועל יכול לחזור ולתבוע מבעל הבית, אף על פי שהחנוני לא חזר בו, ומ"מ אין בעל הבית עובר משום בל תלין.

כג. המחיהו אצל חנוני וקנה מיד הפועל, אינו יכול לחזור ולתבוע מבעל הבית, וכן אם פטר הפועל לבעל הבית בפירוש, אף בלא קנין, אינו יכול לחזור.

כד. האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים ואמר להם השליח שכרכם על בעל הבית, אין השליח עובר, ואף בעל הבית אינו עובר באיסורי תורה, אבל באיסור דרבנן עובר, ואם שכרן באופן שהשליח חייב בשכרן, השליח עובר.

כה. יש אומרים שאם מת הפועל תוך הזמן אין בעל הבית עובר מחמת חוב השכירות ליורשיו.

כו. יש אומרים שמותר לפועל להכנס לבית בעל הבית כדי לתבוע שכרו, וכן אין השכיר עובר משום לא תהיה לו כנושה, ומותר לו להכנס לביתו כדי למשכנו אפילו שלא עפ"י בית דין.

36. פתחי חושן חלק ד (שכירות) - הערות פרק ט - תשלום השכירות ואיסור הלנת שכר

(א)

עוד יש להסתפק כשהתנה עמו לתת לו חפץ בשכרו, דקיי"ל שיכול ליתן דמיו, כמ"ש להלן (סעיף ד), אם גם בזה צריך למכור כדי ליתן דמיו במעות, או דילמא כיון שבלא"ה אינו נותן לו מה שהתנה עמו, יכול לתת לו שוה כסף אחר אף לכתחלה.

ובפ"ת ש" (סימן שלו סק"א) כתב בשם דברי משפט שמדברי רש"י הנ"ל משמע שבמקום שאינו עובר בבל תלין כגון ששכרו ע"י שליח ואמר לו שכרך על בעה"ב (עי' להלן סעיף כב), יכול לפרוע בשוה כסף, וכ"כ במהרש"א (שם) (ונראה שאין להוכיח מכאן שבכל מקום שאינו עובר בבל תלין (כגון לאחר הזמן), הדין כן, דאפשר דוקא בשכרו ע"י שליח שנמצא שלא התנה עמו כלל על אופן התשלום, אבל בשאר אופנים, כיון שסוף סוף שכרו בכסף צריך לפרוע בכסף, ועי' אולם המשפט), אבל בשם הרשב"א כתב הטעם שצריך לפרוע במעות משום שצריך למזונות לערב ולא יהא צריך לטרוח ולמכור, ולפי טעם זה גם כששכרו ע"י שליח צריך לפרוע בכסף דוקא.

(כח) ונראה שמה שמקובל כיום בקבלן או משרד לעבודות, המקבל לבנות או למלאכה אחרת, ואין הוא עוסק במלאכה אלא שוכר פועלים אחרים על חשבונו, אין לו דין פועל לענין זה, וגם על הפועלים אין לו חיוב תשלומין אלא דינו כעין מכר ואינו עובר, מיהו אפשר באופן שגם הקבלן עוסק במלאכה בפיקוח ותיאום עם הפועלים, על חלק זה דינו כפועל, וכדין אומן, ואף כשאינו פועל צריך לשלם לו לפי מה שהתנו או לפי התקדמות המלאכה, כיון שאין בו דין שכירות המשתלמת לבסוף, אלא שאפשר שגם במוכר כמה דברים במקח אחד אין חיוב תשלומין אלא בסוף המקח, ואם פסקו מחיר על כל מלאכה בנפרד, ממ"נ צריך לשלם עבור כל מלאכה, ועי' פרק י (הערה ט).

(כט) ומצוי שקבלן אינו גומר עבודתו במלואה, ונשארים כמה דברים קטנים, ולכאורה כל שלא גמר הכל לפי התנאי אינו חייב בתשלום שכרו, ואפשר שאם אומר הקבלן שאינו רוצה לגמור, נעשה כפועל החוזר, שידו על התחונה, אבל חייב בתשלום שכרו, כמ"ש בפרק יא (סעיף ו), ועי' פרק ז (הערה י) (וכתב החזו"א "ב"ק סימן ו סק"ג) שמנכה כל מה שצריך כדי לגמור המלאכה, ולא אמרינן שישום כל המלאכה כמה שוה עם התיקונים וכמה שוה בלי התיקונים כדרך שאמרו שמינ לגנב וגזלן), ואם הקבלן אינו חוזר בו אלא שמתעצל או דוחהו בלך ושוב, אף על פי שאינו מחוסר אלא תיקון קטן ששוה דבר מועט, אינו חייב בשכרו, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף אפילו בחסרון מכוש אחרון.

(לה) שו"ע סימן שלט סעיף י, וכתב באהבת חסד (פרק ט בנתיב החסד ס"ק כט) שאם בא אצל בעה"ב בגמר המלאכה כנהוג אצל הפועלים, הו"ל כאילו תבעו בפירוש, שמחמת בושה נמנע מלתבעו בפירוש, ובס"ק לב כתב שה"ה אם אירע אונס לפועל שאינו יכול לתבוע ולא לשלוח שליח, הו"ל כתבעו וצריך בעה"ב להמציא לו מעותיו. וכתב עוד שאם שכר בהמה וכלים וגמר מלהשתמש בהם, צריך להזהר לשלם דמי השכירות בזמן, שהרי אין המשכיר יודע שגמר מלאכתו שיתבענו (עי' לעיל הערה לא), ויש להסתפק בפועל קבוע שזמנו בכל חודש, וכי צריך תביעה בכל פעם. וכתב בערוה"ש שאם לא תבעו בבוקר ראשון, אפילו תבעו אח"כ שוב אינו עובר. וכתב בשער משפט דמדקתני אינו עובר עליו משמע אבל איסורא איכא, ואף על פי שמסתבר טעמיה, וכמו שלמד כן מדברי הזהור, אבל דיוקו אפשר לדחות, שכן מצינו בכמה דברים בהלכה זו לשון אינו עובר, ואפילו איסורא ליכא...

ובחידושי רעק"א הביא בשם הלכות קטנות שמסתפק בתבעו ע"י שליח אם עובר, וכתב שאין דבריו נראים, וגם בערוה"ש כתב בפשטות שאם תבעו ע"י שליח עובר, ובכסף הקדשים מסתפק באם תבעו ע"י שליח ולא צוה שימסור לו המעות, אם גם בזה עובר, כיון שאין לו ע"י מי לשלוח, ואפשר שגם בהלק"ט נתכוין לכך.

(לח) אהבת חסד פרק ט סעיף ט (ובנתיב החסד שם האריך בזה ליישב גם ההיא עובדא דשבת דף קכז), ונראה דלא פשיטא ליה אם עובר על הלאו, אבל על העשה פשיטא ליה שעובר, ואף על פי שלא תבעו, כיון שבודאי יתבע אסור לו להוציאם (ומ"מ משמע שאם עבר הזמן ולא תבעו אינו עובר), וכתב עוד שלכתחלה יש להזהר שלא להוציא המעות אפילו קודם שגמר מלאכתו (עי' לעיל הערה טו מדברי החנוך), וגם בערך ש"י הביא ראייה שאם הוציא המעות עובר לכשיגיע הזמן, ומשמע שאף בבל תלין עובר.

(מ) כנה"ג (סימן שלט הגה"ט אות ז) בשם הרשב"ץ ששכיר שנה שהתנה עמו לתת לו שכר מדי יום, או מידי חודש, כל שהגיע הזמן שהתנו ותבעו עובר, וכתב בכנה"ג דה"ה איפכא, בשכיר יום שהתנה שלא יתן לו שכרו אלא לסוף השבוע, או שכיר חודש לסוף השנה, אינו עובר אלא בזמן התנאי, וכמ"ש להלן.

ויש להסתפק כשקבעו זמן התשלום של כל חודש כמה ימים בחודש השני, כגון שמה שמקובל שמשלמים בז' לחודש, אם עובר, שהרי לא קבעו זמן התשלום לסוף זמן השכירות, כי אם כמה ימים לאחר גמר החודש, וה"ז כיום השוק, שאף כשהגיע יום השוק אינו עובר בשל תורה.

(מא) ש"ך (סימן שלט סק"ב) בשם ספר חסידים, שמא לא יהא לו ליתן לו, ואין זה כמתנה ע"מ שכתוב בתורה, שהרי אמרו חכמים מתנה עם הפועל להאכילו לחם צר, אף על פי שחייב להאכילו כסעודת שלמה, ע"כ, ובלא"ה הרי קיי"ל כר' יהודה שבדבר שבממון תנאו קיים. וכתב באהבת חסד דהיינו דוקא כשמתנה עמו שימתין על הפרעון עד זמן פלוני, אבל אם מתנה שלא יעבור בבל תלין, ה"ז כאומר ע"מ שלא תשמטני שביעית או ע"מ שאין בו אונאה, דהוי כמתנה ע"מ שכתוב בתורה (עי' שו"ת שו"מ מהד"ו סימן א שמסתפק בזה).

ולכאורה נראה שע"י תנאי אינו עובר אף אם יש לו מעות, דאל"כ למה לי תנאי (וכן אינו עובר לאחר הזמן שקבעו, דומיא דיום השוק דלהלן, ולא אמרינן שהזמן שקבעו נחשב כשעת גמר המלאכה), אבל בכנה"ג שהבאתי לעיל לא משמע כן, ונדחק בביאור דברי הס"ח, וכתב שאע"פ שאינו עובר כשאין לו אבל איסורא מיהא איכא, ומועיל התנאי שלא יעמוד אפילו באיסור, ולזה מביא הס"ח ראייה מאכילת פועל, שבדבר שאינו מפורש בתורה מועיל תנאי, ובערך ש"י מיישב דברי הס"ח שמא יהיה לו לאחר שישלים מלאכתו ואח"כ לא יהא לו, ובכה"ג עובר, כמ"ש לעיל (סעיף טו), ועי' שד"ח (כללים מערכת הל' כלל קמ) ובשו"ת שו"מ (מהד"ו סימן א), ונראה שבכל אלה אינו עובר גם על עשה דביומו תתן שכרו, שביום התנאי הוא זמנו.

(מד) רמ"א שם, והוא מדברי הנ"י, וכתב שאפילו אינו תובעו אלא דבר מועט שבודאי חייב לו בלי חשבון, ומדמי ליה להא דיום השוק, ולפי"ז אפילו לאחר החשבון, כיון שלאחר זמנו הוא, שוב אינו עובר, אבל הסמ"ע כתב דהוי כאילו לא הגיע הזמן, וצ"ע, ויש להסתפק כשיכול לעשות החשבון ואינו עושה אם עובר, ועכ"פ נראה שיש בזה משום ביטול מצוה, כמ"ש להלן.

(נה)

לא זכיתי להבין סברת הב"י שא"צ הסכמת השכיר, ואיך יפטר בעה"ב מחיובו, בשלמא אם יפרע לו החנוני היום, בודאי שנפטר בעה"ב, דלא גרע משלח שכרו ע"י שליח, ואפילו זרק לו בע"כ מסתבר שנפטר בעה"ב, אבל אם לבסוף לא פרע לו ואנו באים לפטור בעה"ב מכח ההמחאה, מהיכי תיתי יפטר, ומסברא נראה שאפילו מסר מעות לשליח לפרוע לפועל, ופשע השליח, או אפילו גאנס ולא מסר לפועל, שאין בעה"ב נפטר כל שלא אמר לו הפועל למסרו לזה, ואפשר לפרש כונת הב"י שהמחאה אצל חנוני והיה על הפועל להטריח עצמו כדי לקבל המעות מיד החנוני, אף על פי שלא נתרצה ולא הלך לקבל, אין בעה"ב עובר, כיון שבידו היה לקבל מעותיו, ויכול בעה"ב להטריח את הפועל לקבל מעותיו, אבל אה"נ אם הלך ולא נתן לו החנוני מודה הב"י שאם לא נתרצה מתחלה עובר בעה"ב.

(סב) בפת"ש מדייק מדלא קתני אומר אדם לשלוחו, שאינו אלא לענין דיעבד, אבל בשו"ע הרב כתב, גדולי החכמים היו נוהגים לשכור פועלים ע"י שליח וכו' כדי שלא יבואו לעבור בלא תעשה אם יהיו טרודים ולא יהיה להם פנאי לפורעם בזמנם, והוא עפ"י מ"ש בגמרא (ב"מ דף קיא ע"א) שיהודה בר מרימר עשה כן, ועפ"י דברי התוס' (שם) שזה מועיל לענין איסור תורה, ולענין איסור דרבנן אם הוא טרוד, כמ"ש לעיל.

(סג) שו"ע סימן שלט סעיף ז, וזה פשוט שאין השליח עובר, שהרי אין שכרו עליו כלל, ומשמע שאפילו משום בל תשהא אינו עובר, ובכסף הקדשים (סימן קכו סעיף ט) כתב דמ"מ מוטל עליו תשלום השכירות. וכתב באהב"ח בשם ביאור הגר"א שאפילו שכרו לעשות בשלו, אם אמר לו שכרך על פלוני אינו עובר.

ובשו"ת שו"מ (מהד"ו ב"ח"ג סימן מב) כתב שהנותן בגד לחייט לתקנו לצורך החייט עצמו והבטיח לו שכרו, אינו עובר, משום שאין פעולתו אתו (עיין שם כמה דברים בדרך דרוש בענין בל תלין), ולפי דבריו גם בשל הפקר אינו עובר, אבל משמעות הפוסקים שכל ששכרו עליו עובר.

(סד) שו"ע שם, ועי' פרק ח (סעיף יב ואילך) באיזה אופן מתחייב השליח בשכרו, וכתב באהבת חסד (פרק י סעיף ד) בדין אפטרופוס על נכסי חבירו, אף על פי שהפועל יודע שאין המלאכה שלו, ואפילו שכרו סתמא, הוי כאומר שכרך עלי, וכן אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ושכרה פועלים אפילו בסתמא, עוברת משום בל תלין, ובנתיב החסד (שם) מסתפק אם הבעל עובר, דאפשר שאינה אלא כשליח דעלמא, או דילמא אשתו כגופו, ובערוה"ש פשיטא ליה דאשתו כגופו לענין זה.

ועפ"י"ז נראה שמנהל מוסד או מפעל שמוטל עליו תשלום השכירות לפועלים, עובר כדין אפטרופוס בנכסי חבירו, וכן נראה מדברי הרשב"א בתשובה (ח"א סימן אלף קנז) שהשוכר מלמד ללמד לבני עניים שכרו עליו, אלא שבלשון השאלה נראה דאיירי כשאמר שכרך עלי, ואילו הרשב"א בתשובה כתב דהוי כשכרו לעשות בשלו והראהו בשל חבירו, וסיים וכ"ש שהוא גזבר של הקדש, ונראה דמ"ש דהוי כשוכר בשלו וכו' הוא עפ"י דעת הפוסקים דבכה"ג שכרו על השליח, כמ"ש בפרק ח (סעיף לח) ולכן כתב שאפילו בכה"ג חייב, וכ"ש כשהוא גזבר, ואפשר דאף לדעת הפוסקים בשוכר בשלו והראהו בשל חבירו אין שכרו עליו, היינו דוקא בשל אחרים שיש בעלים ממי לתבוע, אבל במנהל מוסד שהפועל יודע שאין ממי לתבוע, עיקר סמיכות דעתו עליו ושכרו עליו מיקרי, ולא הוי כשכרו ע"י שליח, וכמו שסיים הרשב"א וכ"ש שהוא גזבר, והיינו שידוע שהגזבר אחראי על תשלום השכר.

ומ"מ לאחר שנסתלק מגזברותו נפטר מחיובו, שידוע הפועל שאין אחריותו אלא כל זמן שהוא בתפקידו כגזבר, ויש להסתפק בגזבר הבא אחריו אם חייב בתשלום השכירות שהראשון שכר, וממילא גם בבל תלין, ומסברא נראה שמכיון שנכנס כגזבר במקום הראשון, קיבל עליו כל אחריות קודמו.

וכל זה בגזבר של מוסד שידוע שאע"פ שיש מנהלים האחראים על המוסד, עיקר אחריות הבצוע והתשלום מוטל על המנהל או הגזבר היום יומי, אבל בעה"ב שיש לו פקידים המנהלים את מפעלו ואחראים לבצוע היום היומי, ועיקר האחריות עליו, אין זה גורע מאחריותו לחיוב תשלום שכר הפועלים, דהוי כאילו פירש שכרך על בעה"ב.

